

самостійної навчально-пізнавальної діяльності, практичні завдання, які потребують розвинутого прогностичного мислення, вміння знаходити оптимальний варіант розв'язку.

Після такої комплексної роботи з формування інформаційних компетентностей у студентів зростатиме: поінформованість про вплив інформаційних і комунікаційних технологій на розвиток наукових дисциплін та результати інноваційної діяльності та науковий досліджень; знання вимог або рекомендацій, що стосуються інформаційних і комунікаційних технологій, в програмах; знання конкретних послідовностей операцій, вміння розробляти, здійснювати і оцінювати послідовність навчання з використанням інформаційних та комунікаційних технологій; виявлення ситуацій, для яких використання інформаційних та комунікаційних технологій є ефективною допомогою в здобуванні знань та умінь; знання засобів, які можуть бути створені з використанням ІКТ.

Висновки. Наш досвід засвідчує важливість послідовності і системності у формуванні інформаційних компетентностей. З викладеного вище слідує, що існує своєрідний технологічний інваріант щодо реалізації цього завдання. Систематичне застосування ІКТ у навчанні фахових дисциплін сприятиме розвитку особистості та формуванню предметних і ключових компетентностей на основі отримання певного комплексу знань, умінь та способів діяльності під час вивчення різних предметів та застосування цих знань, умінь і способів діяльності для вирішення професійних завдань.

ЛІТЕРАТУРА

1. Гушлевська І. Поняття компетентності у вітчизняній та зарубіжній педагогіці / І. Гушлевська // Шлях освіти. – 2004. – №3. – С. 22-24.
2. Павлова Н.С. Особистісно орієнтований підхід як основа формування у майбутніх вчителів інформатики професійних компетентностей / Н.С. Павлова, І.С. Войтович // Комп'ютерно-інтегровані технології: освіта, наука, виробництво.- Луцьк: Видавництво ЛНТУ.- 2011.- №4. – С.137-144
3. Пометун О. Компетентнісний підхід-найважливіший орієнтир розвитку сучасної освіти / О. Пометун // Рідна школа. – 2005. – січень. – С.65–69.
4. Родигіна І.В. Компетентісно орієнтований підхід до навчання [методичний посібник] / І.В. Родигіна. – Харків: Основа, 2005. – 95с. (Бібліотека журналу „Управління школою”).
5. Селевко Г.К. Компетентности и их классификация / Г.К. Селевко // Народное образование. – 2004. – № 4. – С. 138–143.
6. Хуторской А.В. Ключевые компетенции как компонент личностно ориентированной парадигмы образования / А.В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 58– 64.
7. Шишов С.Е. Компетентностный подход в образовании: международный аспект / С.Е. Шишов // Відкритий урок. – 2004. – №17-18. – С.20-21.

Резюме. В статті раскрыто особенности формування інформаційних компетентностей студентів університетів в три етапи: во время изучения основ работы с ИКТ, во время изучения предметов профессионального цикла, во время интегрированной учебно-познавательной и проектной деятельности.

Ключевые слова: інформаційна компетентність, інформаційно-комунікаційні технології, учебно-познавательная деятельность, проектная деятельность.

Summary. the article revealed features forming of information expertise of students in three stages: during learning the basics of working with ICT, while studying the subjects of professional cycle in an integrated learning and cognitive and design activities.

Key words: information expertise, information and communication technologies, educational and cognitive activities, project activities.

УДК 159.922:371.132

В.М. ЯМНИЦЬКИЙ

ЗДАТНІСТЬ ДО САМОРЕГУЛЯЦІЇ ЯК ОСНОВА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ СПЕЦІАЛІСТА

Резюме. У статті запропоновано та обґрунтовано теоретичні та методичні засади розвитку здатності студентів до саморегуляції.

Ключові слова: саморегуляція, професійне навчання, психічна, фізична, емоційна регуляція, навички саморегуляції студентів.

Постановка проблеми. У "Національній доктрині розвитку освіти України у ХХ ст." зазначено, що основною метою і пріоритетами розвитку освіти є її особистісна орієнтація, формування вчителя як професіонала, його трудової і моральної мотивації, активної професійної позиції, забезпечення педагогічних умов для професійної самореалізації. Це ставить вимогу переглянути традиційні уявлення про розвиток особистості вчителя, звернути увагу на його "внутрішній світ", спонукальні сили. З'ясування зовнішніх, об'єктивних факторів і внутрішніх суб'єктивних умов професійного розвитку вчителя, саморегуляція педагогічної діяльності необхідні для розв'язання проблеми педагогічного керівництва цим процесом.

Результати аналізу психолого-педагогічної літератури і практичної діяльності вчителя свідчать, що в сучасних умовах модернізації системи освіти, її інтеграції в європейський освітній простір розширилося коло цілей, які постають перед ним, ускладнилися засоби праці, зросла вагомість помилки, збільшилась роль психологічних факторів.

Психологія особистості, рушійних сил її розвитку, є тією цариною психологічної науки, яка сьогодні відчуває найгострішу потребу у дальшому теоретичному осмисленні чисельних проблем діяльності людини на всіх етапах її життєвого шляху та життєтворчості.

На відміну від існуючих поглядів на особистість як на суму окремих рис, необхідних для оптимального пристосування останньої до певних умов і вимог тієї чи тієї діяльності, сучасна психологія активно утверджує тезу про необхідність усвідомлення особистості як суб'єкта ініціації власної активності, життєтворчості. У цьому контексті функцію провідних сутнісних характеристик особистості виконують такі поняття, як ініціативність, творчість, відповідальність,

самоствалення, самовизначення, самоактуалізація, самодетермінація, саморефлексія (самопізнання, саморозуміння, самоусвідомлення), самопроекування тощо.

У складі зазначених вище характеристик фундаментальною є така, як здатність особистості до оволодіння власною поведінкою (активністю) або саморегуляція. Остання, як відносно самостійна психологічна категорія, отримала у психології особливий теоретико-методологічний статус, функцію як провідного пояснювального принципу, так і критерію для побудови дослідницьких технологій, передусім розвивального (прогностичного) спрямування.

На думку вчених, у вищій школі необхідно значно підвищити практичну підготовку вчителя до конкретної педагогічної діяльності й намагатися максимально скоротити період професійної адаптації. Це означає, що треба так організувати навчальний процес у вищій школі, щоб студенти пройшли всі етапи професійного становлення, необхідні для формування початкового досвіду діяльності саморегуляції [1].

Узагальнюючи роботи, у яких розкрито ці питання, можна виділити кілька напрямів: визначення сутності саморегуляції як психологічної категорії (К. Абульханова-Славська, П. Анохін, Д. Боговяленська, Л. Божович, Л. Виготський, Д. Ельконін, О. Конопкін, Ю. Миславський, А. Осницький, А. Петровський, С. Рубінштейн); розкриття загальних питань проблеми формування особистості вчителя (С. Архангельський, С. Гончаренко, В. Гриньова, І. Зязюн, М. Євтух, М. Кузьміна, Н. Нічкало, О. Пехота, С. Сисоєва, В. Сластьонін, Р. Хмельюк, А. Щербаков та інші).

Результати аналізу теорії і практики підготовки вчителя до саморегуляції педагогічної діяльності свідчать, що її здійснення пов'язане з необхідністю забезпечити оптимальне співвідношення між знаннями теорії саморегуляції і знаннями сутності та закономірностей навчального процесу, які є одним із об'єктів саморегуляції педагогічної діяльності. Глибоке теоретичне пізнання вчителем процесу навчання як об'єкта регулювання сприяє значному підвищенню ефективності педагогічної діяльності, її саморегуляції. Таким чином, щоби здійснювати саморегуляцію педагогічної діяльності, а отже, й управління навчальним процесом, необхідно застосовувати дидактичні знання на всіх стадіях самоаналітичного і саморегуляційного процесу, проявляючи при цьому дослідницьке ставлення до власної педагогічної діяльності, щоб переводити її у більш високу якість. Зміст, форми і методи підготовки вчителів відображаються у подальшому в характері їх педагогічної діяльності, технології її саморегуляції.

У структурі змісту психолого-педагогічних дисциплін є всі можливості для організації пізнавальної діяльності студентів щодо засвоєння теорії саморегуляції педагогічної діяльності на основі оптимального і динамічного поєднання репродукування та прогнозування як засобів формування у майбутніх учителів професійної компетентності й розвитку творчого потенціалу [2].

Як основу досліджуваної структури доцільно виділити теорію саморегуляції, враховуючи діяльну теорію навчання. Теорія саморегуляції спрямована на те, щоб сформувати цілісне уявлення про механізми саморегуляції, її структуру, принципи, зміст, закономірні зв'язки з іншими видами педагогічної діяльності. Окрім теоретичних уявлень, важливе значення має також оволодіння практичними навичками на рівні розвитку саморегуляційних умінь, що дозволить студентам: узгоджувати індивідуальні можливості вчителя з вимогами професійної діяльності; визначати і коригувати ланки психічної саморегуляції на основі усвідомлених процесів цілепокладання і цілездійснення; виділяти умови найбільш значущі з погляду мети діяльності; економно і швидко знаходити засоби і способи здійснення дій щодо розв'язання завдань діяльності; планувати і програмувати свої дії; усвідомлювати свої стани і завдання діяльності; обґрунтовувати способи перетворення вихідної ситуації, оцінювати одержані результати, вносити корективи у власні дії; встановлювати взаємодію між окремими компонентами системи педагогічної діяльності, регулювати їх; узагальнювати інформацію про успішність діяльності на основі її об'єктивних і суб'єктивних критеріїв; переформулювати задану мету і завдання діяльності у суб'єктивні поняття й уявлення; самостійно здійснювати необхідні зміни у своїй діяльності.

Особливе місце у цьому процесі посідає емоційна саморегуляція діяльності. Оволодіння студентами навичками та вміннями емоційної саморегуляції діяльності дозволить більш ефективно працювати над формуванням таких ознак професійної усталеності, як: уміння регулювати свої емоційні стани (володіти собою, своїм настроєм, голосом, мімікою, жестами), швидка реакція на поведінку класу та окремих учнів, уміння приймати правильні рішення у змінній, нестандартній ситуації.

Оскільки педагогічна діяльність є емоційно напруженою, то вміння майбутнього вчителя регулювати свій стан вважається дуже важливим. Недостатня розвиненість у особистості регуляторних механізмів виявляється у нестабільності діяльності, афективних реакціях, імпульсивності, тривожності, швидкій виснажливості (вигорання), психовегетативних дисоціаціях тощо. Зазначений комплекс явищ супроводжується водночас низьким рівнем самоактуалізації, самооцінки (впевненості у собі, самоприйняття, локусу контролю Я) а також схильністю до внутрішньої конфліктності та самозвинувачування. Емоційну регуляцію у професійній діяльності студенти називали однією з найважливіших, коли мова йшла про труднощі, які виникають під час проходження педагогічної практики.

Емоційний компонент професійної усталеності майбутнього вчителя виявляється в емоційній сфері його особистості, обумовленої переживаннями, що відображають його потреби та активізують або гальмують діяльність.

Емоційна напруженість у педагогічній діяльності характеризується переживанням негативних емоцій, надмірним збудженням, виснаженням нервової системи. Це призводить до психологічного стресу, заважає вчителю змінювати рівень емоційного збудження, об'єктивно оцінювати умови проходження подальшої діяльності.

Відсутність емоційної напруженості має поєднуватися зі здатністю вчителя створювати довільно-потрібний настрій, найповніше використовувати свої потенційні можливості. Проявлятиметься це у збереженні вчителем оптимістичного настрою, відсутності страху, пригніченості у нестандартних ситуаціях, здатності стримувати свої емоції в складних ситуаціях, що в свою чергу пов'язано зі здатністю швидко приймати правильне рішення. Дуже важливо навчитися зменшувати час прийняття рішень. Прийняття рішень виявляється передусім у керуванні своїм внутрішнім світом, тобто в саморегуляції. Неможливо впливати на інших, не вмюючи володіти собою. Емоційна саморегуляція полягає в системі розумових дій, спрямованих або на активізацію емоційних процесів, або на гальмування, стабілізацію. Об'єктами емоційної саморегуляції вчителя є: емоційні реакції (гнів, драгування, обурення, страх); стан настрою (депресія, апатія, пригнічений настрій, засмучення) [3].

Найбільш загальною властивістю всіх об'єктів емоційної саморегуляції вчителя є негативні переживання та пов'язане з ним почуття душевного дискомфорту, що заважає нормальній професійній педагогічній діяльності. Тому розумові дії з саморегуляції мають бути спрямовані на ліквідацію цих емоційних переживань, на формування душевного комфорту,

емоційної стабільності. Прийоми саморегулювання емоційним станом покликані допомогти людині керувати своїм настроєм, впливати на нього. Саморегуляцію умовно поділяють на фізичну і психічну (емоційну).

Фізична саморегуляція починається з усвідомлення власного фізичного тіла, його стану, характеру роботи органів та м'язів. Будь-який акт діяльності включає м'язові дії. Отже, кожний психоемоційний стан відбивається на нервово-м'язовій системі та призводить до її зміни. Стрес, втома - результат тривалого напруження певних м'язів, постійної готовності працювати чи відбивати агресію. Отож, протидією стресу, хвилюванню, втомі є свідоме розслаблення м'язів. Усвідомивши місце напруження, треба послідовно розпрямити і ув'язити важкими і теплими руки, долоні, пальці, ноги, спину, плечі тощо.

Відпочити – означає розслабитися, для цього достатньо навіть перерви між уроками. Емоційний стан педагога - така ж професійна проблема, як і методична підготовленість. Саморегуляція виявляється не тільки в умінні знімати напруження, але й викликати відчуття стриманої сили, впевненості в собі, енергійності, активності.

Психологічна саморегуляція полягає в керуванні своїми переживаннями, почуттями, уявленнями, увагою тощо. Вона включає вміння змінювати емоційний стан, стримувати гнів, роздратування, образу; викликати спокій, робочий настрій; демонструвати впевненість, доброзичливість, оптимізм. Це можливо за допомогою фізичних дій, повного зосередження, образного самонавіювання, раціонального самоаналізу та інших прийомів саморегуляції.

Перший спосіб впливу на емоції – це зміна міміки, напруження м'язів, рухів. Другий – повне зосередження на процесі будь-якої діяльності, а не на результатах, зовнішніх об'єктах або власних емоціях, яке поліпшує її якість, покращує пам'ять, мислення. Третій спосіб саморегуляції – управління своєю увагою, образне самонавіювання. Керуючи образами, які ми уявляємо, ми впливаємо на свої думки, настрої, бажання, потреби. Керувати увагою означає не боротися з образами, що виникають, а спостерігати їх немовби збоку, емоційно відокремившись від ситуації, яку ми уявляємо, аналізуючи їх причини, функції, механізми. Мисленне програмування (рефлексія) стресових ситуацій на тлі розслаблення (релаксації) дозволяє керувати собою. Самоконтроль можливий тільки завдяки осмисленню, прогнозуванню, уявленню наслідків своїх дій.

Емоційна саморегуляція – це не придушення негативних образів, а зміна їх на такі, що стимулюють до корисних справ. На нашу думку, найбільш ефективно оволодіння навичками та вміннями емоційної саморегуляції діяльності студентів реалізується шляхом: а) розвитку педагогічної техніки; б) психологічного тренінгу зі складання ситуації успіху, позитивного мислення; в) аутогенного тренування.

Педагогічна техніка – це володіння психофізичним апаратом. Це система вмінь, які дозволяють вчителю використовувати своє тіло як інструмент впливу - голосом, мімікою, лексикою.

Другим кроком щодо реалізації умови оволодіння навичками та вміннями емоційної саморегуляції діяльності студентів є психологічний тренінг зі складання ситуації успіху. Ситуація успіху – це проживання суб'єктом своїх особистісних досягнень в контексті історії його персональної життєдіяльності. Вона завжди суб'єктивна, результат зусиль розцінюється тільки в зіставленні із результатами вчорашніх зусиль, з позиції завтрашніх перспектив особистості.

І третім етапом в оволодінні навичками та вміннями емоційної саморегуляції є аутогенне тренування - самостійна тренувальна система, яка поєднує в собі сильні сторони декількох психорегулюючих методик. В аутогенному тренуванні виробляється висока включеність уваги з метою свідомого спрямування впливу на регуляцію нервово-психічних процесів.

У процесі аутогенного тренування виникає стан релаксації, тобто пасивної концентрації на конкретних відчуттях, яке супроводжується почуттям глибокого спокою, зняття напруги та хвилювання. У цьому стані дуже добре реалізувати форми самонавіювання, спрямовані на регуляцію різних станів та фізичних функцій організму.

Оволодіння студентами аутогенним тренуванням спрямовано на вирішення двох задач. З однієї сторони, це оволодіння вчителем прийомами емоційної саморегуляції, своїм психічним станом в процесі навчальної та виховної діяльності. З іншої - методична підготовка майбутнього вчителя до використання в своїй роботі аутотренінгу під час вирішення навчальних та виховних задач.

Виокремлюють такі групи формул самонавіювання, які визначали напрямок занять: формули розслаблення та заспокоєння - спрямовані на зняття емоційної напруги, нервово-психічного занепокоєння; формули саморегуляції психодинамічних процесів - самовпливати на серцево-судинну систему, інші внутрішні органи з метою ліквідації порушень, які викликані емоційною напругою; формули оптимізації психічних станів - використовуються як з метою коректування емоційних станів негативного характеру, так і для самокерування психічним настроєм; формули ліквідації втоми, стимулювання працездатності - сприяють швидкому відновленню втрачених сил; формули, які сприяють формуванню певних якостей людини, сприяють посиленню або виробленню якостей, які притаманні професійній діяльності: пам'ять, увага, витримка, самовладання, самоконтроль тощо [4].

Існують межі витривалості нервової системи, і при цьому далеко не кожний учитель знає свої можливості, особливо в дозуванні психічних навантажень, уміє правильно оцінювати свої сили – як фізичні, так і емоційні. Стабільність емоційного збудження у поєднанні зі свідомим управлінням емоційним станом – важлива умова збереження професійної усталеності та фізичної працездатності.

Висновки. Дослідження засвідчили, що оволодіння навичками та вміннями емоційної саморегуляції діяльності студентів в комплексі (розвиток педагогічної техніки, психологічного тренінгу зі складання ситуації успіху та аутогенного тренування), найбільш ефективно сприяють професійному становленню майбутнього фахівця [2].

Розвиток уміння регулювати свої емоції дозволяє студентам сформулювати такі професійні властивості: відсутність емоційної напруженості, страху перед дітьми, вміння регулювати свій емоційний стан, впевненість у власній професійності, вміння приймати правильні рішення у нестандартних ситуаціях тощо.

ЛІТЕРАТУРА

1. Долинська Л.В. Комунікативна саморегуляція майбутніх учителів / Л.В. Долинська, О.С. Ніколаєнко. Навчально-методичний посібник. – К.: НПУ імені М.П.Драгоманова, 2007. – 88 с.
2. Малазонія С.В. Аналіз психічного стану студентів у процесі засвоєння методів саморегуляції / С.В. Малазонія // Вісник Харківського університету. – 2002. – № 550, Частина 2. – С.155-158.
3. Митина Л.М. Эмоциональная гибкость учителя: психологическое содержание, диагностика, коррекция / Л.М. Митина, Е.С. Асмаковец. – М.: Московский психолого-социальный институт: Флинта, 2001. – 192 с.

4. Сидоренко Н.І. Вивчення особливостей професійного становлення майбутніх вчителів / Н.І. Сидоренко // Теоретико-методологічні проблеми генетичної психології: Матеріали міжнародної наукової конференції, присвяченої 35-річчю наукової та педагогічної діяльності академіка С.Д. Максименка. –Т.IV. –К.: Міленіум, 2002. –С. 318-323.

Резюме. В статті проаналізовано теоретичні та методичні основи розвитку здатності студентів до саморегуляції.

Ключевые слова: саморегуляція, професійне навчання, психологічна, фізична, емоційна регуляція, навички саморегуляції студентів.

Summary. In the article proposed and proved theoretical and methodical principles of growing the ability of students to self-regulation.

Key words: self-regulation, training of mental, physical, emotional regulation, self-regulation skills of students, professional studies.

УДК 159.928: 159.922.8

О.І. АРТЕМОВА

РОЗКРИТТЯ КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ СТУДЕНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ

Резюме. У роботі проаналізовано психолого-педагогічні підходи щодо особистісно-креативного навчання студентів вищих навчальних закладів, здійснено науково-теоретичний аналіз засобів активізації креативного потенціалу особистості сучасного студента.

Ключові слова: креативність, креативна особистість, особистісно-креативний підхід, креативний потенціал, професійне самовиявлення.

Постановка проблеми. Сьогоднішній день ставить високі вимоги до рівня професійної та особистісної підготовки майбутнього фахівця у системі вищої школи. Інтеграційні процеси, що відбуваються сьогодні в сфері вищої освіти, радикальні зміни в соціально-економічному та духовному житті потребують модернізації системи вищої освіти, що передбачає впровадження в навчально-виховний процес ефективних креативних методів роботи зі студентами. Саме креативність є одним із основних системоутворюючих факторів у структурі особистості, що впливає на рівень її розвитку та обумовлює процес самоактуалізації - прагнення людини до більш повного виявлення та реалізації власних задатків, здібностей, особистісних можливостей.

Мета повідомлення – проаналізувати теоретико-методологічні підходи щодо особистісно-креативного навчання студентів.

Питання розвитку креативності як особистісної риси студента є актуальні в світлі реформування системи професійної освіти. Сучасні студенти – це носії нового мислення, яке виявляє свій пошук зародковий стан у бажанні подолати розгубленість і хаос. Поширені явища невпевненості в правильності вибраного фаху, невизначеності щодо майбутнього кар'єрного становлення та росту, відчуття незадоволеності змістом та формою вищої освіти спричиняють все помітніші явища протестної самоорганізації. Відбувається первинна концентрація енергії, але не руйнівної, а творчої, яка з'явилася від втоми чекання і споглядання, від неясного проведення пар тощо.

Креативність є одним із важливих чинників, обов'язковий атрибут знань, що набуває людина в процесі навчання, діалогічність суб'єктів освітнього процесу. Існує суперечність між об'єктивною потребою суспільства в активній, креативній особистості та освітньо-виховною практикою, що готує у різних видах професійного навчання здебільшого фахівців-виконавців, невіправдано ігноруючи творчий потенціал кожного індивідууму. Внаслідок цього особливо актуально постає проблема більш активного використання у навчально-виховному процесі вищих навчальних закладів креативних освітніх технологій.

Актуальність статті визначається сучасними концепціями розбудови освіти в Україні в напрямку переорієнтації на особистісно орієнтоване навчання й виховання творчої індивідуальності, яка прагне максимально реалізувати свої можливості, самореалізуватися, самоактуалізуватися.

Концептуальні й методичні передумови та окремі аспекти особистісно орієнтованої освіти були предметом дослідження таких зарубіжних і вітчизняних психологів, як К. Альбуханова-Славська, І.Бех, О.Бодальов, Л.Виготський, У.Джемс, І.Зязюн, Г.Костюк, І.Кон, С.Максименко, А.Маслоу, В.Моляко, В.Моргун, Г.Оллпорт, К.Платонов, С.Подмазін, В.Рибалка, К.Роджерс, С.Рубінштейн, О.Сергеєнкова, В.Семиченко, С.Сисоєва, В.Татенко, Н.Чепелєва, Б.Федоришин та багато інших.

Сучасний рівень розуміння особистісно орієнтованої освіти передбачає визначення особистості молодої людини як вищої соціальної цінності, повагу до її самобутності, унікальності і своєрідності, ставлення до студента як до суб'єкта власного розвитку, врахування закономірностей процесу самовдосконалення особистості, погляд на особистість кожного вихованця як на мету і засіб, об'єкт і суб'єкт, умову і результат навчання і виховання [3].

З огляду на недосконалість традиційного підходу до організації навчально-виховної роботи у вищому навчальному закладі, проблема оптимізації пізнавальної активності студентів, підвищення рівня і якості знань через актуалізацію їх особистісно-креативного потенціалу відзначається особливою актуальністю і передбачає цілеспрямоване наукове дослідження та розробку спеціального особистісного підходу до організації навчальних занять.

Креативність - синонім інноваційності, поняття, яке визначає здатність особистості до продукування принципово нового, духовного і матеріального, це елемент розвитку культури, важливий чинник творення самобутності нації. Якість освіти визначається саме спроможністю навчального закладу створювати умови для розвитку нетрадиційного мислення, вміння адаптуватися, а згодом створювати щось нове, важливе, якісно краще.

Принцип креативності полягає у «максимальній орієнтації на творче начало у навчальній діяльності, засвоєнні власного досвіду творчої діяльності [2]. При цьому в результаті навчально-педагогічного впливу має формуватися гуманна особистість, яка вміє, відстоюючи свою неповторність, толерувати розмаїття оточуючого соціального, політичного та економічного середовища. Існування людини має стати успішною життєтворчістю. Актуальним сьогодні є філософське